

vlast ne prelazi granice koje su joj propisane naziva se i ustavnom državom, ili ustavnom demokratijom.

Dakle, ustav treba čitati kao povelju slobode, i kao instrument ograničenja samovolje vlasti. Evo malo detaljnijeg uputstva za čitanje iz slobodarske perspektive. Definišući osnovna prava, ustav nam kaže koji su dometi i gde su granice naše slobode. Sem toga, u ustavu piše koju vrstu zahteva mi kao građani, nosioci prava, možemo da ispostavimo državi: prvo, država je dužna da štiti u ustavu zapisana prava, da nam garantuje pravnu sigurnost, da nas sve tretira jednako, da nas uvažava na jednak način, bez obzira kom socijalnom sloju, naciji ili kulturnoj grupi pripadamo; konačno, mi imamo pravo da zahtevamo od države da nam objasni i opravda bilo koji njen akt. Preciznije rečeno, na osnovu ustava, mi imamo pravo da zahtevamo od vlasti da nam demonstrira na koji je način bilo koji njen akt u službi slobode. To je kriterijum onoga što se zove legitimnost, ili opravdanje državne vlasti.

Odavde bi moglo proisteći još nešto što je važno za našu temu. Dosad sam govorio da je za građane bitno da čitaju ustav. Ali sad vidimo da je barem podjednako bitno da ustav čita i državna vlast, i to da ga čita na ispravan način. U načelnom pogledu, država će ispravno čitati ustav samo ako vršeći svoje funkcije ne prelazi granice zapisane u ustavu, te ako se tumačenjem svaki njen akt može pokazati kao instrument zaštite slobode, jednakosti i ljudskog dostojanstva.

Ali, ovo nas upućuje na dalje probleme. Pre svega, bitno je uočiti da postoje različiti tipovi čitalaca ustava. Ili, njegova čitalačka publika je heterogena. Ovo samo po sebi nije različito od čitanja umetnosti. Međutim, razlika je u tome što su čitaoci ustava jasnije struktuirani, pa ih možemo relativno precizno klasifikovati u neke grupe. Evo jedne moguće klasifikacije: 1) ustav čitaju građani, 2) ustav čitaju organi vlasti, 3) ustav čitaju redovni sudovi, 4) konačno, ustav čita jedno posebno telo koje se najčešće zove ustavni sud (u americi to radi Vrhovni sud, no to je ovde za nas manje važno).

I ne samo da čitaoci ustava možemo klasifikovati: možemo ih i hijerarhijski poredati, koristeći kao kriterijum obaveznost njihovog mišljenja o tome šta u ustavu u stvari piše. Svi pobrojani čitaoci, donekle sa izuzetkom ustavnog suda, čitaju ustav da bi znali kako da se ponašaju. Mi kao građani čitamo ustav da bismo znali koja su nam prava, šta smemo a šta ne smemo da radimo, kako u našim međusobnim odnosima, tako i u našem odnosu sa državom. Državni organi takođe čitaju ustav da bi znali šta moraju i šta smeju da rade (to je ono što zovemo ovlašćenjima državne vlasti ili državnim funkcijama), dalje na koji način moraju i smeju da rade (ovo je pitanje ustavnih procedura), kakav treba da bude njihov odnos prema građanima, te kakav treba da bude njihov međusobni odnos (podela vlasti). Zašto sam rekao da ovo – čitamo ustav da bismo znali kako da se ponašamo – ne važi u potpunosti za ustavni sud? Pa, to je jedno naročito telo, jedan posebni čitalački kružok, ili literarna sekcija. Oni koji se bave ustavnim pravom ili ustavnom teorijom, znaju da postoji mnogo knjiga, naročito američkih, koje već u naslovu variraju našu temu. Pa se knjige zovu: Kako čitati ustav, Prilog ispravnom čitanju ustava, Moralno čitanje ustava, Istorijski osvešćeno čitanje ustava, itd. Ali kad otvorite ove knjige, možda ćete se malo razočarati: gotovo sve su posvećene pitanju kako ustavni sud, odnosno u Americi vrhovni sud, čita ovaj tekst. Šta je to što izdvaja ustavni sud od drugih čitalaca ustava?

Ustavni sud je, kako se to obično kaže, čuvar ustava. Ili, da se vratim na pomenutu čitalačku hijerarhiju, ustavni sud je na njenom vrhu, kao jedini autoritativni čitalac ustava. Ustavno-sudsko čitanje ustava obavezuje sve, kako građane, tako i državne organe. Šta ovo u stvari znači, i zašto nam je uopšte potrebno jedno takvo telo kakvo je ustavni sud? I kako on to čuva ustav?